

MÓZES ATTILA („Krúdy Gyula”)

Szindbád örök utazása

AVAGY APOKRIF TÖRTÉNET AZ ARABS SZÜRKÉBEN

— Érzem, hogy örök életű leszek, és ez iszonyú, félelmetes. Mert nem az élet teljességéért élem a kényszer-öröklétet, hanem egy elszalasztott lehetőség bűvöletében, azért az egyetlen be nem teljesedett szerelemért. Az nem hagy meghalni, pedig rászolgáltam már a halál bizonyosságára, a megnyugvásra, inkább, mint bárki halandó. Nem a halált félelem, mint a legtöbb ember, hanem az életet, ezt az örök kóválygást, lelkem hajléktalanságát, hogy olyan, mint a megtérni vágyó fecske, melynek sora lerombolták újra és újra is örömmel rakott fészkei, s az egyik üres eresztől a másikig röpdös cikcakkban, kétségbeesett csapongással. A semmi a kihült emlékekben tárgyiasul, egyetlen fura negatív. Az a töredék rombolta le bennem az összes emlékek fészekmelegét, pedig gonddal építettem egy életen át, hogy legyen mire ráhajolnia árva lelkemnek az öregedés hosszú, szélcsendes óráiban, amikor fagyos jégvirágok kusza bozótja szövö be ablakom a világ és a jövő elől, ám a léleknek nem kell dideregnie az öröklét dérvilágában, mert körötte minden teljes, befejezett és egész. De így a lét egyetlen hömpölygő parttalan álom, taraján sodródsz, magad sem tudod, merre, hová, csak egy lépés választ el a megérdemelt megnyugvástól, de azt a lépést már sosem lehet megtenni... A minap próbáltam összeszámolni szerelmeimet, de belesültem a valahányszázadiknál. Ez volt életem egyik legnagyobb csődje, melyet követett a másik: megkíséreltem földézni egy-egy kalandomat, amelyikre emlékeztem, s meghökkenve tapasztaltam, hogy csak *tudom* őket, de nem élem újra; ott az ereszalja, ám csupán a lerontott fészkek körvonalait látod, *tudod* elillant melegét, de újraélni képtelen vagy már. És tovasodor a tehetetlenség ebben a világban, mely már nem a te világod, csak kénytelen-kelletlen éled, mert egyszerűen nem tudsz meghalni, örökéletűségre vagy ítélve, menthetetlenül — mondta Szindbád az Arabs Szürkéhez címzett fogadóban asztaltársainak, Harras Rudolf obsitos közkatonának, meg az ugyancsak deresedő fejű Rumfynak, miközben ajkukra rácsipkézett az állott, langyos sör habja, az utcalányok szoknyaszegélye sejtelmes suhogással töltötte be az ivót, s testük szerelemszaga keveredett kis, elgyötört virágáruslányok temetőből lopott portékájának fonnyatag illatával. Lusta szivarfüst terjengett rétegekben, egy-egy mozdulatra meglebbent, mint halott menyasszony sárba keveredett fátyla az ősz ravatalán.

— Akkor, ha nem úgy történik minden, ahogyan történt — folytatta Szindbád —, meg tudtam volna halni boldogan, fiatal korom ellenére, s mégis teljesebb lett volna életem, mint így, ebben a kényszerű halhatatlanságban, a tehetetlenül viselt — igen: viselt! — kalandok sorjázásában, melyek csak a megnyugvás lehetetlenségéről

árulkodnak, aminthogy megfáradt testem is csupán elpihenni képtelen lelkem aszott halotti maszka. Akkor még újnak tűnt minden kaland, azt hittem, az is lehet cél, hogy egyiktől a másikig perdülve elégtétellel hallgathatom az örömtől elaléló asszonyok boldogságának apró, ingerlő hangjait, amint kis fekete bajuszom csiklandozza telt csípőjüket, vagy az udvarlásnak ama gálánt módja, ahogyan az ablakból hódolatra nyújtott kis elefántcsontszínű lábakat tenyerembe zárom, s csókjaimmal halmozom el a parányi ujjakat, miközben hosszú szoknyák fodra borul fölém, ránciaikban ott fészkel a szemérmes, fojtott vágy, mely végül csak kitérülkodik, hogy vágyaink eggyé legyenek a beteljesülés esetenként megismételhetetlennek vélt, ám minden nővel újraélhető pillanatában, bezárva a szerelem röpívét az első kacér pillantástól az utolsó elcsöndesedett sóhajig, amikor nyugodt szendergésre csukódnak az árnyas pillák egy kis külvárosi szállodaszoba jótékony félhomályában. Azt hittem, így élem le az életet, aztán öreg koromban csendes szivarszó mellett mesélem el a fiataloknak igaz történeteimet, s fölgújtom bennük a vágyat a szerelemteli élet iránt, mely a legteljesebb élet, s nyugodtan halok meg emlékeim koszorúi között, egy pompás élet ravatallá átalakuló nyoszolyáján. Így hittem akkor, hacsak nem fogott el a sötét kétely, mert még csak 321 éves, hét hónapos és két napos voltam, de az is lehet, hogy mindössze 123 éves, hét hónapos és két napos; mindebből a két nap a bizonyos, ezt megjegyeztem pontosabban, mint az éveket, hisz azok tömbösödnek, egybetömörülnek, de egy-egy napnak külön hangulata és élete van, független az idő tömbjének nagy egészétől, nem nyomaszt súlyával, mint az örökléte nyúló élet időtömege, hanem az egyszerűség élményével lebegtet az idő fölött. Igen, akkor fiatal voltam és bohó...

— Ccc — egészítette ki a szót ígyen Harras Rudolf, de Szindbád méltóságteljesen leintette a kotnyeles közkatonát:

— Ugyan, Rudolf, ne vágj le ezzel a gúnyos ciccegéssel, mert most nem te vagy a tromf ebben a monológban. Te csak annyiban hasonlítasz hozzám, hogy volt egy kalandod, melyben a megszakított szerelem fanyarságát ízlelhetted az éjjelenként holdfénybe öltöző, mindenkihez odatörleszkedő Andimandival, aki bárki férfiembernek megadta az örömök teljességét, csak neked nem. Talán akkor versenyezhetnél velem, ha beteljesedett kalandjaim mellett nem lett volna ez a csonka szerelem, amiért kihült öregségemre bennem összes kalandjaim emléke, azaz egész életem, mert csupán ez az egyetlen izgat, nyugtalanít már, bizonyára ezt keresem minden röpke együttlétben, nem hervadt meg bennem illata, mert örökre bimbóként él, ahogyan azon az éjszakán szívemre öleltem, majd lehullott rólam, csak az érintés melegét hagyva hátra, amitől nem tudok meghalni, de egyre távolabb kerülök életemtől, múltam vélt teljességétől; hogy ez a csonka szerelem szilánkjával rést metszett számomra a halhatatlanság sivár látványára. A halandók talán azért halnak meg, mert a szerelem beteljesedik bennük, elvégzi feladatát, vagy mert sosem is vágyták igazából a teljességet, mint én...

— Térj már a tárgyra — figyelmeztette Rumfy, busa szemöldjét összevonva. — Eddig csak magadról beszéltél, mi pedig a szerelemtől szeretnénk hallani egyet s mást, mert az olyan távol van tőlünk, mint a Szíriusz Székelyhidastól. Ebbe a közbeeső nagy űrbe szédülünk belé életünk múltán. Ha róla beszélsz, figyelmesen hallgatunk, ha nem, ciccegünk az üres sóderen.

— Ha magamról beszélek — vette át nyugodt meggyőződéssel a szót Szindbád —, a szerelemtől beszélek. Ezért az egységért lettem én örökkévaló. Nyitott vagyok

és halhatatlan, mint a szerelem, pedig még a legtökéletesebb alteregóm is belepusztul, ha pazar színészi képességeivel egyetlen csokorba köti életem bár egy szakaszának regényét. Meg kell halnia annak a komédiásnak, bizony, mert nem képes elviselni a tökéletesség egy kis részét sem. Én pedig azért vagyok örökkévaló, mert belém tört az a szilánk, melyről mindjárt mesélek.

Szindbád nagyot sóhajtott, körülötte meglebbent a szivarfüst, egyetlen intéssel küldte el a törleszkedő Ventus Vénuszt, aki már csak a hazajáró emlék kedvéért cirógatott végig a hajós galambősz haján. Szindbád fejét ingatva, mintha csak valami egyhangú dallamot dűnnyögött volna egy ütemre, belekezdett a történetbe az emlékezés lassú, ringató hangján, de olyan hangon, hogy hallgatósága menten átbukott a szóban elevenedő tűnt idők hullámán egy másik világba.

— Akkor már a 998. éjszaka után voltam, minden éjszakán más asszony meséje simogatta bennem a férfigögot, hogy úgy éreztem, eltévedek a szerelemben, kezemből kihullott a józanság Ariadné-fonala, kába voltam, és féltettem tisztaságomat. Katogott velem az alkonyati vonat valahol Isztambul és egy nyírségi falu között, csak egy fűttyentésnyi időre állt meg az apró, búvó bakterházak előtt, leugrott róla egy-egy ember, aztán biztos léptekkel elindult valahová haza, s erre én azt gondoltam, hogy megint nincs hová mennem, azaz bárhová mehetek a nagyvilágban, nem vár senki, ha csak a kalandjaim nem, egy-egy olyan nő, aki még nem ösmer, s akinek vágyai az én alakomat fogják felölteni, amint az orgonabokrok között megjelenek a gyér holdfényben, s csalogányok dala egyengeti majd utamat az asszonyok szívéhez, ezekhez a magányos nőkhöz, akiket a várakozás az ablakuk keretébe rámáz, ahonnan majd én keltem életre őket, megpendítve lelkükben azt a hárfahúrt, melyen egyedül csak én tudok játszani. Álltam a vonatablakban, ilyesmiken tűnődtem, miközben egymás után gyúltak ki a csillagok az egyre tömörebb sötétségben, nagyok voltak és ragyogóak, mint boldog asszonyok szemében remegő könnyecseppek, amikor a férfira néznek. Hirtelen belém vakítottak a vagon lámpái, az éles fényben egyes-egyedül találtam magam az egész kocsiban, mintha kihalt volna a világ, csak velem futna valahová a vonat, egyenletes ritmussal zakatolva két állomás között, a töltés menti aszott fűre éles négyzettel vetültek a vonatablakok, árnyékom belerajzolódott az egyik négyzetbe nagyon élesen és nagyon magányosan. Körös-körül csak a lapály csöndje, meg egy-egy állomásban, a percnyi szünetben hallani lehetett a békák ezer-egyhangú esti koncertjét, a sötét szél mocsárszagot hozott, mindent megfojtott az éjszaka tömör feketéje. Elfogott a szorongás, a hiábavalóság érzése, hogy éppen velem kattog ez a vonat, egyes-egyedül velem, aki nem jövök sehonnan, nem igyekszem semerre, nincsenek céljaim, csak álmaim, melyek körülfonják életemet, mint valami hínár, egyenletesen lebegtetnek két kaland közötti űrben, félelmeim ködképei között, hogy utazásaim egyetlen célja a röpké szerelem, az önmagáért való kaland, férfihiúság finoman lebbenő pávatoll-legyezője, melyet fehér asszonykezek lebegtetnek szerelemből hűsülni kívánó arcom előtt, életem sivár Paradicsomának szegény, öntudatlan és megejtett hurii, kiknek kelyhéből kiiszom a fölkinált sörbetet, aztán továbbálllok, hideg, tiszta fejjel, elfeledve kínálásukat más kínálásokért. Arra is gondoltam, bárhol szakad meg éltem fonala, megszűnő létem teljes lesz és kerek, mint egy biliárdgolyó, s épp annyira haszontalan is, ide-oda koccan, csapódik, perdül, hogy én kalandjaim összessége vagyok csupán, és semmi több. Ha ilyesmiken tűnődtem, persze, elfogott a

szomorúság. A szerelvény egyenletes gyorsasággal száguldott a lapályon, s eszembe ötlött, hogy csak néhány lépést kellene tennem a vagon végéig, s a nyitott ajtón át kiléphetnék az életből. Elindultam, hogy megszökjem életemből, de akkor észrevettem, hogy nem vagyok egyedül mégsem. Az enyémtől számított ötödik ablakon egy lány hajolt ki az éjszakába, karcsú volt és hosszú, hamufényű haját zilálta, lobogtatta az éj szele. Nem figyelt rám, teste fűzfaágszerű karcsúsággal hajlott finom ívbe, amint könyökölt a leeresztett ablakban, a szűk szoknyában kidomborodott pompás, szép alakú, kemény körvonalú tompora, keblének vonala átsejlett blúzában: kicsiny, formás melle volt, a szűzlányok istenadta ajándéka. A szűk, hosszú és testhez simuló szoknya egy darabon követte combja formáját; néha enyhén megremegett. Mintegy varázsütésre szűnt meg bennem az előbbi hiábavalóság érzése, létem értelmet nyert a lányban, képzeletemben már patyolatfehéren lebbent alsószoknyájának fodra, amint felém fordultában meghittén suhog, majd lehull egy kis szoba szőnyegére, hogy megvillanjon az alsónemű csipkéje, finoman mutatva a rejtelkedő szemérmes domborulatokat, melyeknek tünde lankáin bódultan tévelyeg az értő férfikéz, míg szenvedéllýé csiholja a szemérmes vágyakat, kívánássá simogatja a lábujjhegyen ágaskodó kíváncsiságot, melyet hiába pisszeg le a nevelés meg az ostoba eldítélet. Ámulattal torpantam meg, hirtelenjében nem tudtam, hogyan közeledhetném a lányhoz, miként mondhatnám ki azt az első szót, mely nemcsak a társalgást indítja el, hanem benne van az egész elkövetkezendő kapcsolat letétje. Az első szó: az első elkövetett csalárdság, szavak egyenetlik utunkat az egyé válás néma áhítatáig, mely fölött angyal mormolja az imát. Az arcát akartam most már látni, nehogy csalódnom kelljen utólag, meg hogy tudjam, hogyan kell viselkednem a nővel, de arca még az éjszakába hajolt, ruhán átsejlő teste pedig csak fiatalságát árulta el bizonynyal. Megéreztem, hogy ezt a lányt nem lehet csak úgy egyszerűen megszólítani, mert lelke érzékeny, mint lepke szárnya, melyről még a legóvatosabb ujjak is letörölhetik egy vigyázatlanabb mozdulattal a szemérem hímporát, s utána már csak riadt verdesése, önrongálásá erösödő menekülésvágya marad. Nagyon akartam, hogy megforduljon, hogy rám vesse pillantását, melyet majd a magaméhoz kapcsolhatok gyöngéden, nehogy megsértsem lelke hamvasságát. Bevált gyakorlattal néztem, néztem hosszan, míg csak végig nem futott a vonat ringására himbáló testén a figyelmezés első remegése, aztán mintegy megdelejezve, lassan, álmatagon, még mit sem sejtve felém fordult. Nem csalódtam, csakugyan az volt, akire számítottam: ő volt, ismeretlenül is. Arca még ártatlan, de leeresztett hosszú pillái mögött már ott bujdokolt egy másik világ iránti kíváncsiság, minden készen állt benne az első férfi fogadására oly csodavárón, ahogyan ez az érzés a még álmodozásra hajlamos ártatlan lányokban él, akik az első bűnt azért már elkövették tétova gondolataikban, azokon az álmatlan éjszakákon, amikor az éber vágy puha ujjakkal motoz végig a pihepaplan alatt. Egy pillanatig attól tartottam, hogy fölfedezi tekintetemben a bujaságot, megérzi, hogy immár meztelenre vetköztettem képzeletem szállodaszobájában, ahol a nő egymásnak adják a kilincset, s ahol a berendezés igen riasztónak tűnhet egy ilyen ártatlan lány számára, mert ott pucér nők bacchanáliája üli torát, villognak a meztelen vállak, vonaglanak a csípők, combok remegése áhítja türelmetlenül a beteljesülés gyönyörét, melyet szüntelenül újravágyanak, hisz az én telhetetlen kedvem szítja szerelemre őket. De akkor magamban is változást vettem észre, ismeretlen érzés kínálta sohasem sejtett örömeit, mintha a lány pihés

szemérmessége áterjedt volna rám is, hogy hirtelen kettőnket kezdtem félteni tapasztalásomtól, annak a 998 éjszakának összes gyönyörétől, mely most szennynek tűnt, ha erre a lányarcra tekintettem. Akkor már nem voltam az a mindent hidegen kiszámító Szindbád, a regényes életű szerelemvilág hajója: mintha a régen elfeledett vagy talán sohasem volt első szerelmet izleltem volna szűzi félelmével, botladozó, ügyetlen közeledésével, megtorpanásaival, ámulatba szédülő dadogásával, susogó rejtelmével, mely a feledhetetlenség érzésével zár örökre együvé két életet, az elválás után is, amiben eddig ugyancsak nem hittem. Eszembe sem jutott, hogy a híres Szindbád elbukhatik egy ilyen ártatlanságon, aminthogy most nem jut eszembe, hogyan is szólítottam meg végül, pedig más kalandjaimból még határozott szövegrészekre is emlékszem szó szerint, csak az nincs meg bennük, ami ebből a találkozásból azóta is kísért: életmelege, az időbeli távolság ellenére is mindig hozzám simuló testközelsége. Valószínűleg a beteljesületlen vágyak izzanak továbbra is bennem, azonos intenzitással, mert sehol nem csillapíthatom már őket, s amíg ez az emlék izzik, magam sem halhatok meg. Végül is csupa közömbösnek tűnő, hétköznapi dolgot tudtam meg róla: hogy nevelőnő egy faluban, melyet nemsokára elérünk, hogy a földbirtokos család, ahol él, mint saját gyermekének viseli gondját, meg hogy ő azért mégiscsak szomorú, mert áhítozza a várost pompájával és látványosságával, de érzi, mint húzza, szívja magához a falu, ahol kénytelenül, vonakodva bár, de temetkeznek. Igen, kicsit falusias, kicsit városias lány volt, abból a fajtából, aki maga sem tudja, hová tartozik igazán. Amikor elárulta, mennyi idő múlva érjük el faluja állomását, megkezdődött fokozódó szorongásom, s egyre tisztábban éreztem a félelmet, hogy elveszítem őt, s ezzel valami helyrehozhatatlan csorbaság esik életemen, mely eddig minden pillanatában késznek, egészen mutatkozott, hogy nem sokkal ezelőtt akár ki is léphettem volna a robogó vonatból az éjszakába, ha nem pillantom meg ezt a lányt. Ma sem tudok fölényesen derülni azon, milyen ostobán dadogva közeledtem hozzá, meg hogy megtettem életem első és utolsó igaz vallomását, mely nem volt hamis tanúzás valódi érzelmeim mellett, mint ahogy minden elejtett mondata értelmet nyert bennem, bár csupán a szavak vagy még inkább csak a hangja melege érint meg az időből, emléke hattyú szárnyának lebbenése sötét vizek fölött. Éreztem minden múltó perc veszteségét, mint vérét hullajtó éreztem, hogy minden csepp idő az életemből, az én *lebetséges-igazi*, de soha be nem teljesedő életemből folyik el. Néztem a lányt, és nagyon sok idő eltelt, amíg végre megérintettem haját, arcát majd nyakát. Először elutasító volt, nem akart vonatbeli kalandokba bocsátkozni, de aztán enyhült állhatatosságom éreztén, s talán meg tudtam volna győzni, hogy követnie kell engem (bár fogalmam sem volt, hová), de az idő, mint mindig, most is ellenem dolgozott, s akkor úgy félttem mulásától, mint ahogy ma iszonyodom poshadt állóvízétől, melyben szerelmeim hínárja között ringatózom, tetszhalottként. Csak percek hiányoztak, hogy egészen másként alakuljon életem, de akkor sietve emelte le két nehéz bőröndjét, mint aki a meggyőzés elől menekül egy nem kívánt, de ismert, megszokott és biztonságos létbe. Hiába öleltem magamhoz, teste nem ellenkezett, nem is kínálkozott, de fejét elfordította, s hiába fúrtam hajába arcomat esetlen esdekléssel, csak a fülbevalók hűvöse érintett. Kellett volna akkor az igazi Szindbád okos számítása, hogy bár egyszer őszinte érzelmeimet szolgálhassa, de e kettő sosem fér meg egyidejűleg egyetlen emberben, innen az érzelmeik és a józan ész egymást kizáró különvalósága s egyben

lényem tragédiája. Bőröndjét elcipeltem a vagonfolyosó végébe, s ott csak szótlanul simogattam haját, tudva tudván, hogy vágyam beléköltözött már, de nincsen időm tombolóvá szítani; hogy ő maga is érzi gyengülését, de ki akar tartani addig az állomásig, nehogy mostanig színtelen életét még egy esetleges botorsággal is megtoldja. Pedig akkor már ő is tudta, hogy elválásunkkor belénk törik ez a szerelem, s mindketünkben otthagyja egy-egy szilánkját, megvérezve bennünk a teljességet. A vonat lassított, fékcsikorgás horzsolta kétségbeesett csöndemet, s még mindig nem tudtam érinteni számmal ajakát, bár testének simulása egyre megadóbb lett. Amikor a vonat rövid füttventéssel megállt, erőszakhoz kellett folyamodnom, s hiába kérte a lépcsőről csomagjait, csak tagadólag ráztam fejem. Tétován lelépett, aztán egy utolsó elhatározással újra visszalendült, magához húzta a fejemet, és röviden, félénken megcsókolt, éppen csak ajkam szélét érintve. Arca hideg volt, szemében búcsúzkodott a szerelem, a csókja oly fanyar a számon, mint dércsípte szőlőszem, mely szüret után marad letarolt venyigék és sárgult, őszbe csavarodott levelek között, melynek íze azért sokáig él, többet, mint a szüreti bőség gerezdjeinek édes, ízletes, de megszokott és bőven csurranó nedűje. Amint lelépett az utolsó lépcsőfokról is, haján még egyszer végigsimított a fény, lebbentek fürtjei, s feloldódtak az éjszakában, elkeveredtek a sötét széllel, de még mindig visszaint e lebbenés magányos éjszakáimba: hattyú szárnyának lebbenés- emléke sötét vizek tükrén. A szerelvény meglóduzott, lassan elindult. Groteszki mozdulattal kihajítottam a két bőröndöt a mindent elnyelő éjszakába, mint ha csak nehezeket dobtam volna ki süllyedő léghajóból, mely így szökken velem, s örökre magával ragadott a hiábavalóság örvényébe, amelyben azóta is hasztalan kóválygok, s nem tudok meghalni, mert igazán élni sem... Ez hát az én halhatatlanságom története. Hogy nem tudom befejezni magam, mert belém törött az egyetlen igazi szerelem szilánkjá, rést metsz számomra a sivár öröklét látványára, melyben fázó bizonyossággént is csak ez az éjbe vesző fanyar szerelem él — fejezte be elbeszélését Szindbád az Arabs Szürkéhez címzett fogadóban azon a füledt, virágok utószezonjával illatozó estén.

Rumfy bölcsen belekortyolt sörébe, csak az élményt valamennyire átélő Harras Rudolf kérdezte meg csöndesen:

— No, és annyiban hagytad a dolgot?

— Annyiban maradt — ingatta galambősz fejét a hajós. — Persze, mivel akkoriban fiatal voltam és bohó, megpróbáltam egyszer fölkatatni a lányt. Makacsul kutattam a múltat, s napvilágnál dőcögtem végig azon az útvonalon, leszálltam a csak sejtett falunál, aztán továbbmentem a következőbe, s mindenhol érdeklődtem egy hamuszín hajú nevelőnő felől. De az emberek csak bámultak rám, mint egy megszállottra, s csodálkoztak, hogy egy elszalasztott pillanatot kergetek. Voltak, akik még a kutyát is rám uszították. Isten tudja, kinek-minek néztek. Csak egy félkegyelmű legény emlékezett a lányra az egyik faluban, de semmit nem árult el róla, mert magának őrizte a titkot, ha ugyan tudott valamit egyáltalán. Nem akarta megosztani velem titkát, mert állítólag maga is szerelmes volt a nevelőnőbe. Ki tudja, mi lett azzal a lánnyal, meddig hordozta magában azt a másik szilánkot, vagy talán benőtte a feledés vadhúsa, s csak bennem sajog örökre a belőle maradt másik fél, mely mindig megvérzi bennem az emléket és a teljességet, új és új sebet sajdítva lelkemben...

Szindbád belerévedt az ivó elcsöndesedő világába, miközben az lassan kiürült,

csak az utcalányok testének szerelemszaga keveredett kis, elgyötört virágáruslányok temetőből lopott portékájának hervatag illatával egy ideig még. Bóbiskolt Harras Rudolf, az obsitos közkatona, s talán Andimandiról álmódott, fejét az asztalra ejtve szunnyadt Rumfy is, csak Szindbád virrasztott egyedül az emlék fölött, a lustán, rétegekben terjengő szivarfüstben, mely egy-egy mozdulatra, fuvallatra vagy talán csak emlék-moccanásra úgy lebbent néha, mint halott menyasszony sárba keveredett fátyla az ősz ravatalán.